

Дабазян І. М.

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНЬОГО ТА ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

У цій статті пропонується обґрунтування використання творів образотворчого мистецтва, зокрема освітнього та виховного потенціалу образотворчого мистецтва, в процесі викладання німецької мови у вищому технічному навчальному закладі. Показано, що пошук нових форм культурної інтеграції у процес вивчення іноземної мови призвів до розвитку теорій та концепцій, пов'язаних з викладанням гуманітарних дисциплін. Автор статті вважає, що наявність творчого процесу під час навчання німецької мови справляє позитивний ефект. Мистецтво допомагає розвивати здібності та життєві позиції, що є головними для навчання та життя, сприяє розвитку інтелектуальних навичок студентів. Зазначається, що мистецтво є засобом зростання впевненості в собі та допомагає у встановленні стосунків з іншими людьми. Незалежно від того, чи використовують викладачі мистецтво як заходи, які сприяють усвідомленню студентами зв'язку між метою навчальної діяльності та її мотивом, чи як способи підтримки засвоєння мови, студенти на заняттях повинні уважно спостерігати, аналізувати та інтерпретувати різноманітні картини та образи, критично мислити, приймати рішення та створювати тексти. На уроках німецької мови важливо змінювати тип діяльності, щоб підтримувати інтерес студентів. Відомо, що мистецтво передає, що означає бути людиною, кидає виклик інтелекту та забезпечує багатий досвід аналізу, дослідження, роздумів, спостережень, уяви та спілкування. Образотворче мистецтво покращує розвиток мови, пропонуючи невербальні методи спілкування та розуміння. Інтеграція мистецтва у вивчення іноземної мови може дати студентам можливість брати участь у нових та різноманітних підходах до навчання. Для студентів це означає отримання позитивних емоційних реакцій на навчання. Таким чином, автор рекомендує викладачам іноземної мови у разі планування навчання приділяти час розробці навчального середовища, в якому вони зможуть використовувати твори образотворчого мистецтва. Інтегруючи деякі види мистецтв у навчання, ми можемо допомогти полегшити процес оволодіння культурою та іноземною (німецькою) мовою, водночас роблячи заняття у класі цікавими та такими, що добре запам'ятовуються. Крім того, це сприятиме естетичному вихованню студентів.

Ключові слова: образотворче мистецтво, інтеграція мистецтва, вивчення німецької мови, наочний матеріал, естетичне виховання.

Постановка проблеми. Посилення інтеграційних процесів в освіті привело до потреб у створенні інтегрованих програм. Для такої дисципліни, як іноземна мова, з'являються широкі можливості створення інтегрованих курсів. Очевидно, що в процесі вивчення мови часто використовуються матеріали з різних дисциплін та галузей. Специфіка іноземної мови як навчального предмета полягає в тому, що в ході навчання мови відбувається не тільки безпосереднє вивчення іноземної мови. Вивчення мови супроводжується ознайомленням з літературою, історією, мистецтвом та культурою країни, мова якої вивчається. Комунікативні та культурологічні складники дисципліни «Іноземна мова» зазнали

змін усієї структури організації навчального процесу, водночас відбулись зміни підходів до викладання цієї дисципліни. Вивчення мови натепер відповідно до сучасних освітніх програм здійснюється в контексті культури із залученням методів навчання, спрямованих на активізацію естетичного ставлення студентів до навчального процесу та життя загалом. Потреби у реформуванні змісту освіти змушують шукати шляхи реалізації естетичного виховання у ході вивчення іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі естетичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів, засобам естетичного виховання, зокрема ознайомленню студентів

з різними видами і творами мистецтва, приділяли увагу багато фахівців (Н. В. Чернікова, Н. Б. Крилова, В. А. Мешков, Є. В. Харківська, Д. В. Аронов, В. С. Пустовалова та ін.). Надання у технічних вишах переваги технічним дисциплінам певною мірою протиставляє матеріальну культуру духовній. У технічних навчальних закладах слід дбати про додавання до навчально-виховного процесу гуманістичного смислу.

Про використання як виховного, так і освітнього потенціалу образотворчого мистецтва на заняттях з навчання іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах відомо з численних опублікованих праць (Є. Б. Новікова, Н. С. Скрипник, О. В. Дмитренко, Л. В. Бабаш, О. І. Комарова, М. М. Ветчинова, І. В. Дерюгіна, Ф. В. Зиміна, С. В. Каркіна та ін.) [3; 5].

Ф. В. Зиміна розглядає іноземну мову як засіб формування гуманітарної культури [4]. Вона розглядає зміст навчального матеріалу, який повинен готувати майбутнього фахівця до міжкультурної комунікації. У своїй статті Ф. В. Зиміна представляє навчальний посібник, який повинен знайомити студентів з культурою Франції [4].

У статті М. М. Ветчинової як стратегічне завдання розглядається обов'язкове навчання іноземної мови в контексті культури [1]. М. М. Ветчинова висловлюється за «вивчення іноземної мови в єдності з вивченням культури народу в рамках діалогу культур» [1].

Темі естетичного виховання студентів немовних вузів засобами іноземної (англійської) мови присвячується кандидатська дисертація І. В. Дерюгіної [2]. Вона висловлюється на користь педагогічної підтримки естетичного розвитку студентів та активізації їхньої творчої діяльності в ході застосування на заняттях з іноземної мови «системи спеціально розроблених завдань, що стимулюють розвиток естетичного смаку, культурного кругозору і естетичного почуття студентів, а також навичок компетентного здійснення міжкультурного діалогу» [2].

Є. Б. Новікова і Н. С. Скрипник у своїй роботі поставили за мету з'ясувати можливості реалізації естетичного виховання під час вивчення іноземної мови у студентів вишу [8]. Вони дійшли висновку, що заняття з іноземної мови можуть забезпечити широкі можливості щодо естетичного виховання студентів та надати студентам можливість активно використовувати свій розумовий та творчий потенціал [8].

Особливості використання творів живопису як засобів розвитку мовленнєвої та розумової діяль-

ності на заняттях з іноземної мови розглядають Н. В. Філіппова і Г. І. Прокопенко [9]. Вони зазначають, що «наочність допомагає учням засвоювати мовний матеріал більш осмислено і з великим інтересом» [9].

Формулювання мети і завдань статті. Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні використання творів образотворчого мистецтва, їх виховного та освітнього потенціалу в процесі навчання іноземної (німецької) мови у вищому технічному навчальному закладі.

Для досягнення мети був виконаний огляд вітчизняних та німецьких наукових публікацій, присвячених тематиці естетичного виховання у ході вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обмежена кількість гуманітарних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах спонукає викладачів шукати нових шляхів для забезпечення ефективного естетичного виховання студентів. Комунікативні навички, які потрібні майбутнім фахівцям, включають вміння розповісти про культуру своєї країни і країни мови, що вивчається. Під культурою мається на увазі сукупність матеріальних і духовних цінностей, які відображують активну творчу діяльність людей. Тема мистецтва підходить для творчої розробки навчальних занять з іноземної мови. Використання творів образотворчого мистецтва забезпечує розширення художнього кругозору студентів. Виникнення у студентів інтересу до мистецтва сприяє розвитку методичних умінь і навичок.

Тема використання як виховного, так і освітнього потенціалу образотворчого мистецтва на заняттях з навчання іноземної мови не нова. Цій темі приділяли увагу багато педагогів та лінгвістів. Під час ретроспективного огляду напрацювань щодо методик вивчення мов привертає увагу педагогічна спадщина видатного чеського педагога Яна Амоса Коменського, зокрема, запропоновані ним методи навчання молодого покоління. Його твори певною мірою зберегли актуальність дотепер. У цій статті рекомендації Коменського згадуються для додаткового обґрунтування використання у навчальному процесі творів образотворчого мистецтва. Як зазначав Коменський: «Зір серед почуттів займає найбільш визначне місце» [6]. За словами Коменського: «Вивчення мов має йти паралельно з вивченням речей» [6]. Стосовно слова та речі він зазначав, що «те й інше потрібно надавати людському розуму одночасно, але спершу – річ як об'єкт не тільки пізнання, але й мови» [6]. Під час навчання іноземної мови

Коменський пропонує засвоєння учнями елементів мови на основі вивчення реального світу. Книга Коменського «Світ чуттєвих речей у картинках» (“Orbis Sensualium Pictus”), видана у 1658 році, отримала високі оцінки філософа Готфріда Вільгельма Лейбніца, відомого поета Йоганна Вольфганга фон Гете, філолога Конрада Геснера, видатного педагога К. Д. Ушинського та інших відомих фахівців [7]. Цей перший ілюстрований підручник витримав численні перевидання та заслужено отримав перевірену часом високу оцінку читачів.

Становить інтерес також зарубіжний досвід використання творів мистецтва у разі вивчення німецької мови. Через збільшення кількості громадян-іноземців у Німеччині ведеться розробка освітніх програм з навчання німецької мови. Не всі іммігранти мають достатню початкову освіту, щоб швидко опанувати німецьку мову. Багато з них взагалі відмовляються від вивчення німецької. Тому в Німеччині постійно ведуться роботи з удосконалення програм вивчення німецької мови. У статті розглядається досвід викладання німецької мови з використанням творів мистецтва, яким діляться викладачі – нові громадяни Німеччини, батьківщиною яких були Туреччина, Сербія, Алжир та інші країни [11; 12]. Здатність розглядати твори і явища мистецтва у всій повноті і багатогранності їх художнього сенсу служить важливим показником рівня естетичного виховання. У німецькомовному світі термін “bildende Kunst” (образотворче мистецтво) є збірним терміном для всіх візуально представлених мистецтв. Тобто це охоплює архітектуру, скульптуру, живопис і прикладне мистецтво. І мова, і мистецтво вважаються першими досягненнями цивілізацій, які дали змогу спонтанно висловлювати думки і почуття [11]. У лінгвістичній, психолінгвістичній, у спеціальній художньо-історичній літературі дискутується про взаємозв’язок між зображенням і мовою, а також про взаємозв’язок між мистецтвом і мовою. Визнається важливість мистецтва для навчання іноземних мов [14]. Зазначається, що комп’ютери та проектори є основними носіями для відтворення творів мистецтва і нині доступні майже в кожній аудиторії. Щоб потенціал, який тягне за собою образотворче мистецтво, був повністю використаний на уроках іноземної мови, потрібні міждисциплінарна концепція і розробка планів занять [14]. Як правило, малюнки і картини натеper з’являються тільки як випадковий елемент на заняттях з німецької мови у зв’язку з відповідними текстами в підручниках.

Зважаючи на те, що комунікативна компетенція перебуває в центрі занять з іноземної мови, стає зрозумілим, що художні зображення посідають досить важливе місце та можуть значно сприяти розвитку комунікативної компетенції. Щоб мати змогу працювати з твором образотворчого мистецтва студент повинен уміти реагувати на цей твір. Реакція студента багато в чому залежить від його попередніх знань, попереднього знання мови, а також культурного і соціального досвіду. Традиційно робота з творами образотворчого мистецтва припускає розглядання картини, її опис та інтерпретацію. Окрім того, для роботи з художніми образами можуть використовуватись комунікативні завдання.

Вивчення німецької мови спонукає до глибшого занурення до реальностей іноземної мови, тобто додатковим аспектом вивчення мови виступає країнознавство. Як окрема дисципліна країнознавство вивчає сфери інтересів різних природничих, гуманітарних і соціально-економічних наук: географії, політології, історії, економіки, культурології, релігієзнавства, етнології, мовознавства тощо. Очевидно, що на заняттях з німецької мови з використанням предметів образотворчого мистецтва вважається за доцільне звертатись до робіт німецьких художників. Яскравим прикладом для вивчення може бути один з найвидатніших представників німецького мистецтва епохи Відродження Альбрехт Дюрер [12]. Його творчість заслуговує на ознайомлення, адже своїми роботами Альбрехт Дюрер сформував мистецтво цілої епохи. Його вплив на наступні генерації художників зумовлений численними інноваціями в сфері гравюри, живопису і теоретичних робіт. Розглядаючи життя художника і його роботи, студенти вчитимуться активно знайомитись з мистецтвом іншої культури [12]. Окрім комунікативних навичок, розглядання картин допоможе у тренуванні повільного і критичного прочитання зображень, на відміну від сучасної звички здійснювати поверхневу оцінку.

Цікавим видається досвід проведення для слухачів груп Німецького центру освіти, науки і культури (КФУ) проектних занять у Державному музеї образотворчих мистецтв Республіки Татарстан [10]. У проєкті викладача центру Л. Ф. Закірової об’єднались любов до образотворчого мистецтва і до вивчення німецької мови [10]. За пропозицією викладача студенти виконали низку творчих завдань, наприклад розігрували діалог між персонажами картини із передачею своїх емоцій, настрою і думок німецькою мовою. Студенти склали до картин вірші, притчі, драматичні

сцени й аналізували образи, пробували виступити в ролі художників, щоб «домалювати» картину по-своєму або навіть припустити, що, наприклад, можна було б сьогодні побачити на картині, що зображує події столітньої давності. Завдяки копійчій підготовці викладача проєкт заслужено отримав схвалення студентів, які отримали задоволення від можливості у нестандартній обстановці застосувати на практиці свої знання.

Твори мистецтва звертаються до глядача емоційно, дають змогу особистості студента проявити себе в своїй справжності та індивідуальності, пробуджують цікавість і сумніви і викликають подив і протиріччя. Картини створюють відчуття часу, дії, породжують історії. Реагуючи особисто на картини, студенти, які вивчають німецьку, дізнаються не тільки дещо про мистецькі твори та художників, а й дещо про себе, про власне мислення і свій рівень культурного розвитку.

Очевидно, що підготовка до занять з використанням творів образотворчого мистецтва у вищих технічних навчальних закладах натепер не входить до першочергових завдань викладачів та методистів. Проте не слід недооцінювати важливість мистецтва у вихованні майбутніх фахівців гармонійно розвинутими особистостями. Тому висловлюється побажання щодо залучення мистецьких творів до позааудиторних занять студентів або як домашніх проєктів. Інноваційні технології, залучені до навчання, підвищують якість навчання у вищому навчальному закладі загалом, сприяють формуванню різнобічних інтересів студентів та призводять до підвищення активності участі студентів у суспільному житті навчального закладу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використання творів образотворчого мистецтва в процесі навчання іноземної мови допомагає підвищити мотивацію студентів до навчання, робить усвідомленим сприйняття і впізнання, розвиває вміння оповідати, допомагає у досягненні диференційованого використання мови і навчає користуватися засобами масової інформації. За допомогою таких художніх засобів, як картини, музика, література і фільми німецьких авторів, студенти можуть висловити свою мотивацію, уяву, творчі здібності, мовні навички та почуття, а також продемонструвати свою культуру і відкрити для себе інші культури і стати ближчими до них. При цьому також виникне інтерес до німецької культури та мови. Автор статті зазначає, що мистецтво та вивчення німецької мови і культури можна успішно поєднувати, щоб сформувати основу для ефективного навчання. Автор розділяє позицію І. В. Дерюгіної стосовно основних принципів педагогічної роботи в процесі естетичного виховання на заняттях з іноземної мови, серед яких з огляду на молодіжну аудиторію такі як: висока емоційна насиченість занять, яскрава презентація відібраних творів мистецтва, застосування діалогу, принцип діалогізму як базовий принцип філософії виховання ХХІ ст., що передбачає відкритість людини іншій свідомості і здатність вести бесіду, а також створення приємної атмосфери занять.

Темою для майбутніх досліджень можуть стати вибір творів образотворчого мистецтва для використання під час занять з німецької мови та розробка сценаріїв для роботи з вибраними творами.

Список літератури:

1. Ветчинова М. Н. Основные теории и концепции соизучения языка и культуры. *Язык и культура*. 2018. № 43. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-teorii-i-kontseptsii-soizucheniya-yazyka-i-kultury> (дата звернення: 03.09.2020).
2. Дерюгина И. В. Эстетическое воспитание студентов неязыковых вузов средствами иностранного (английского) языка : дисс. ... кандидата педагогических наук : 13.00.02. Москва, 2008. 244 с.
3. Дмитренко О. В., Бабаш Л. В., Комарова О. І. Шляхи реалізації естетичного виховання на уроках іноземної мови. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 6. С. 62–64.
4. Зимина Ф. В. Иностраный язык как средство формирования гуманитарной культуры студентов вуза. *Вестник Южно-Уральского государственного гуманитарно-педагогического университета*, 2014 (3). С. 61–70.
5. Каркина С. В. Содержание и методы эстетического воспитания студентов вуза на основе интеграции искусств. Интернет-журнал «*Мир науки*». 2017. Том 5, № 4. URL: <http://mir-nauki.com/PDF/25PDMN417.pdf> (дата звернення: 03.09.2020).
6. Коменский Я. А. Великая дидактика. Москва : Наркомпрос, 1939. 318 с.
7. Коменский Я. А. Мир чувственных вещей в картинках / под ред. и со вст. проф. А. А. Красновского. Москва : Учпедгиз, 1957. 351 с.
8. Новікова Є. Б. Естетичне виховання студентів як невід'ємний компонент вивчення іноземної мови у навчальний та позанавчальний час. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2011. Вип. 8. С. 236–240.

9. Филиппова Н. В., Прокопенко Г. И. Использование произведений живописи для развития речемыслительной деятельности учащихся старших классов на уроках иностранного языка. *Достижения науки и образования*. 2019. 7 (48). С. 41–43.

10. Изучаете немецкий? Добро пожаловать в музей! (26 мая 2013). *Немецкий центр ОНУК*. URL: <https://kpfu.ru/izuchaete-nemeckij-dobro-pozhalovat-v-muzej-44289.html> (дата звернення: 03.09.2020).

11. Djabbour B. Zur Rolle der Künste im modernen universitären DaF-Unterricht. *TRANS Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften*. 2019. Nr. 23.

12. Dujaković G. Albrecht Dürer im Unterricht des Deutschen als Fremdsprache. Дипломная работа. Загребский университет, Загреб, 2015.

13. Huber G. Mit Bildender Kunst Deutsch lernen? *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht* (Online). 2005. No. 10 (3), 10 p.

14. Wicke R. E. Aktiv und kreativ lernen – Projektorientierte Spracharbeit im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. *Deutsch als Fremdsprache*. Hueber Verlag, 2004. 208 s.

Dabagyan I. M. USING THE EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL POTENTIAL OF WORKS OF FINE ART IN THE PROCESS OF FORMING STUDENTS FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE

This article provides the substantiation for the use of works of fine art, as well as the educational and pedagogic potential of the fine arts in the process of teaching German at a higher technical educational institution. It is shown that the search for new forms of cultural integration in the process of learning a foreign language resulted into the development of theories and concepts that concentrate around the main provisions of the teaching of humanitarian disciplines. The arts can engage diverse students and provide them with opportunities to share what they know. Article writer believe the creative process has a positive, transforming effect. The arts help develop capacities and attitudes central to learning and to life, intellectual skills of students. It is stated that arts are vehicles for student's growth in self-confidence and respectful relations with others, and help to development of learning skills. Whether teachers use art as part of meaning making activities for students or as ways to support language acquisition, in the classroom, students should observe carefully, analyze and interpret diverse pictures and images, think critically and make decisions and generate texts. In any German lesson it's important to vary the activity type to maintain interest of students. Everyone knows that art convey what it means to be human, challenge the intellect and provide rich experiences in analysis, exploration, reflection, observation, imagination and communication. The visual arts enhance language development by offering non-verbal methods for communication and understanding. The art provides platform for students to create mental images. Integrating the arts into in learning a foreign language can give students the opportunity to engage in new and varied approaches to learning. For students, this means of gaining positive emotional responses to learning, improvement of mutual understanding and improvement of communicating their own ideas. Therefore, the author recommends that teachers of foreign language devote time when planning instruction of creating a learning environment in which they can use works of fine art. By integrating some of forms of the arts in the classroom we can help to facilitate in the process of cultural and language acquisition while making the classroom hours interesting and rememberable. In addition, it will contribute to the aesthetic education of students.

Key words: fine art, arts integration, German learning, visual material, aesthetic education.